

Antwoord van Gedeputeerde Staten op vragen van

A. J.M. Merks (BBB) en E.N.P. Veldhuijzen (BBB)
(d.d. 24 april 2023)

Nummer
3951

Onderwerp
Beantwoording Statenvragen met betrekking tot Statenvragen 3951
van fractie BBB Planning ZH-PLG Commissie KNM 19 april

Aan de leden van Provinciale Staten

Toelichting vragensteller

Hierbij ontvangt u een aantal schriftelijke vragen naar aanleiding van de Commissie KNM op 19 april 2023, met name qua planning en proces ZH-PLG.

1. *Het onderwerp heet Planning ZH-PLG en het agendapunt Stikstofdossier/ZH-PLG valt ons op. Kunt u ervoor zorgen dat bij het Stikstofdossier ook steeds NOx en fijnstof vanuit de industrie en het verkeer behandeld worden, dus niet eenzijdig over NH3 vanuit de landbouw? Waar vinden wij evenwichtige informatie over NOx-uitstoot en NH3-uitstoot in de provincie Zuid-Holland en wat er uit zee of het buitenland komt?*

Antwoord:

Provinciale Staten hebben de vrijheid om hun eigen agenda te bepalen, inclusief het agenderen van kwesties met betrekking tot Stikstofoxiden (NOx) en fijnstof uit de industrie. Wij beschouwen ammoniak (NH3) en NOx als een gezamenlijke stikstofopgave. Wel belangrijk hierbij te vermelden dat wij als provincie een specifieke doelstelling hebben gekregen met betrekking tot NH3 uit de landbouw. De doelstelling voor NOx vanuit de industrie (en mobiliteit) is niet provinciaal bepaald, maar is landelijk vastgesteld. De landelijke NOx-reductiedoelstelling voor de industrie is een vermindering van 38% in 2030 ten opzichte van 2019.

Stikstofdepositiedata is beschikbaar via AERIUS Monitor^[1] voor elk Natura 2000-gebied. Per N2000-gebied is er informatie beschikbaar over de overschrijding van de KDW en de herkomst van de depositie onderverdeeld naar (sub)sectoren. Deze informatie is ook verwerkt in de factsheets Stikstof & N2000^[2].

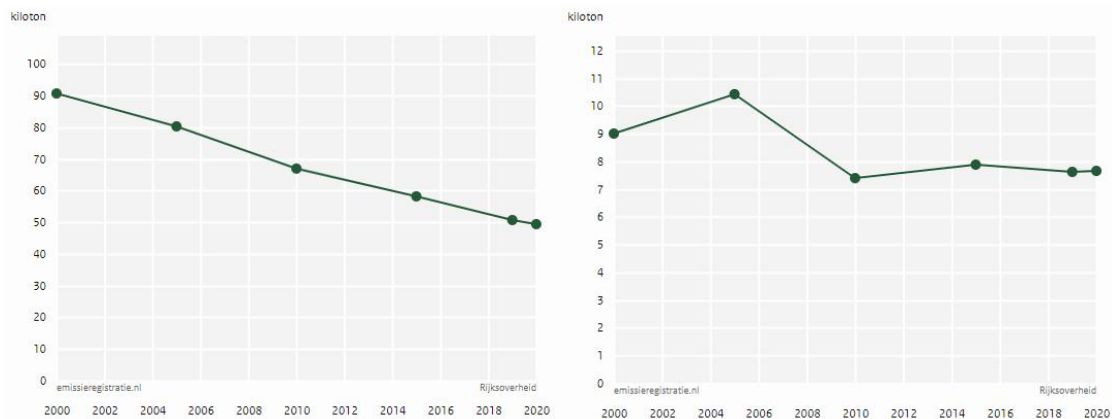
Via de emissieregistratie^[3] is het mogelijk om voor Zuid-Holland de emissie van verschillende sectoren op zowel NOx als NH3 te visualiseren in grafieken welke het verloop van de emissie over de tijd weergeven. Hieronder zijn de grafieken voor de totale NOx en NH3 uitstoot getoond vanaf 2000 tot nu. Belangrijke opmerking bij deze grafieken is dat de hoeveelheid stikstof per kg NH3 en NOx niet gelijk is en dat deze

^[1] <https://monitor.aerius.nl/gebieden.html?voortouwnemer=zuid-holland>

^[2] https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/31541/factsheets_stikstof_aerius_monitor_22_final.pdf

^[3] <https://data.emissieregistratie.nl/s/snD1oDkQH>

dus niet één op één vergeleken kunnen worden

Figuur 1: Emissies NOx Zuid-Holland [kton / jr]   Figuur 2: Emissies NH3 Zuid-Holland [kton / jr]

Fijnstof heeft invloed op de luchtkwaliteit. Provinciale Staten worden middels de voortgangsrapportage luchtkwaliteit geïnformeerd over de ontwikkelingen van de luchtkwaliteit binnen de provincie. De meest recente stand van zaken vindt u in de voortgangsrapportage luchtkwaliteit 2022[4].

2. *Wij vragen ons af of de deadline van 1 juli 2023 wel stand houdt, gezien de huidige discussies bij het Rijk en bij de provincies. Is er een mogelijkheid van collectief uitstel voor alle provincies tot bijvoorbeeld 1 januari 2024? Beter géén voorstel, dan een half voorstel, wat BBB Zuid-Holland betreft en een goede behandeling in PS-verband gewenst.*

Antwoord:

De deadline van 1 juli is opgenomen in de wet. De wet schrijft voor dat er op dat moment een plan ingediend moet worden dat aangeeft hoe de stikstofreductie aangepakt wordt. Met het voornemen van GS om een voorontwerp ZH-PLG vrij te geven voor toetsing op 1 juli voldoen wij aan de wet en laten we ruimte om dat plan door te ontwikkelen richting ontwerp ZH-PLG, behandeling in PS in oktober (onder voorbehoud van tijdig beschikbaar zijn toetsingsinformatie Rijk) en vaststelling van het ZH-PLG 1.0 door PS in Q1 2024.

3. *Kan er een technische briefing georganiseerd worden over de Natuurdoelanalyses en de werkzaamheden en toetsingscriteria van de Ecologische Autoriteit, ook aangaande natuurherstel? En hoe is de landbouw vertegenwoordigd in deze Ecologische Autoriteit, landelijk en in Zuid-Holland, en tellen slootkantenbeheer en weidevogelbeheer nog steeds mee voor natuurherstel?*

Antwoord:

Indien de Statencommissie KNM hierom vraagt kan er een technische sessie over natuurdoelanalyses worden georganiseerd. De Ecologische Autoriteit is een door de minister van Natuur en Stikstof ingesteld onafhankelijk adviesorgaan. De uitvoering is neergelegd bij de Stichting Bureau Commissie MER. Zij bepaalt zelf haar werkwijze en de deskundigen waarmee gewerkt wordt. Deze deskundigen worden door de Ecologische Autoriteit per advies gekozen op basis van ecologische deskundigheid. Er is geen sprake van vertegenwoordiging van belangengroepen.

[4] https://pzh.notubiz.nl/vergadering/915525#ai_6746629.

<https://pzh.notubiz.nl/document/11437018/1/GS+brief>.

<https://pzh.notubiz.nl/document/11437019/1/Voortgangsrapportage+luchtkwaliteit+2022>

Voor wat betreft slootkantenbeheer en weidevogelbeheer geldt dat in beginsel alle maatregelen die bijdragen aan het halen aan de natuurdoelen meetellen.

4. *De Meijegrasland-veehouders vragen bij monde van Sjaak Voorend, duidelijkheid over hun positie richting banken (financiering) en GS Zuid-Holland (politiek). Kunt u inderdaad schriftelijk aangeven dat de 0-emissie nu van tafel is en hoe gaat u dat nieuws breder communiceren, met name richting betrokken banken, om uitroken te voorkomen?*

Antwoord:

De afgelopen periode heeft de provincie de opgaven voor het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck verder geanalyseerd. Daardoor wordt steeds duidelijker dat de situatie in dit Natura 2000-gebied erg complex is, mede door de stapeling van opgaven natuur (waaronder stikstof), water en klimaat. Het totaal van de opgaven, zowel qua milieu als ruimtelijke doelen, is bepalend voor de toekomst van het gebied. Dit is in overleg met de boeren ook zo besproken.

5. *Bij Transitie landelijk gebied wordt er vaak gesproken over Extensivering van de landbouw en/of de transitie naar Kringlooplandbouw of Biologische landbouw. Kunt u deze begrippen nader omschrijven en aangeven wat de relatie met het huidige grondgebruik is? En hoe het verdienmodel eruit ziet voor de boeren in Zuid-Holland komende jaren?*

Antwoord:

Transitie landelijke gebied

In de transitie van het landelijk gebied onderzoeken we hoe we tot een robuust systeem kunnen komen waarin voedsel wordt geproduceerd op financieel gezonde bedrijven, de natuur een plek heeft, de diversiteit van landschappen en soorten centraal staan en mensen zich verbonden voelen met de omgeving.

Extensiveren

In de veehouderij houdt extensiveren in het verminderen van het aantal grootvee eenheden per hectare. Dit kan bereikt worden door minder vee of door meer grond. Voor de akkerbouw betekent dit het verminderen van de behoefte aan input van externe middelen, door een ruimere rotatie met afwisseling van meer verschillende gewassen. Waarbij er naast de hoofdvruchten ook meer rust- en vanggewassen worden geteeld.

Verdienmodel

Een verdienmodel geeft aan hoe je geld verdient met je bedrijf. Er bestaan tientallen verdienmodellen (KVK). Het verdienmodel van agrariërs bestaat op dit moment hoofdzakelijk uit de productie van agrarische producten. Het inkomen van agrariërs kan worden aangevuld met geld uit het GLB (het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid). De GLB-afspraken lopen van 2023 tot 2027, waarbij de bijbehorende projecten afgerond moeten zijn in 2029. Een grote verandering is dat de basisinkomenssteun per ha verlaagd is, maar dat dit aangevuld kan worden met vergoeding voor andere inspanningen zoals de eco-regelingen. De verdeling van de gelden verloopt via 2 pijlers:

- Pijler 1: ELGF = Het Landbouw & Garantie Fonds
  - Basisinkomenssteun
    - *Basispremie voor alle subsidiabele hectares landbouwgrond*
    - *Extra betaling voor de eerste 40 hectare voor alle ontvangers van de basispremie*
  - Herverdeelde inkomenssteun
  - Aanvullende inkomenssteun jonge boeren
  - Eco-regeling voor klimaat en leefomgeving

- *Er zijn 22 eco-activiteiten benoemd, een boer krijgt punten voor het uitvoeren van deze activiteiten. Hier is een beloningssysteem aan gekoppeld met drie niveaus: brons, zilver, goud. Biologische boeren bereiken direct niveau goud.*
- Sectorale regelingen
  - Groente en Fruit
  - Bijenteelt
- Pijler 2: ELFPO = Het Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling
  - ANLb: Agrarisch natuur- en landschapsbeheer
    - *Een subsidie voor agrarische collectieven vanuit provincies, waterschappen en het GLB voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer.*
  - Zeldzame landbouwhuisdierrassen
  - Investerings
    - Bijvoorbeeld:
      - Bedrijfsmiddelen (machines, materialen etc.)
      - Investerings die rekening houden met klimaat, milieu en dierenwelzijn
      - Inrichtingsmaatregelen ten behoeve van biodiversiteit, natuur, landschap en water
      - Innovaties (samenwerken testen en beproeven innovaties)
  - Vestiging jonge landbouwers
  - Brede weersverzekering
  - Samenwerking
  - Kennisverspreiding en informatie
  - LEADER (gebiedsgerichte aanpak gericht op innovatie, samenwerking en integrale projecten)

Met name de eco-regelingen en het ANLb bieden een vergoeding voor het zorgdragen voor het landschap en versterken biodiversiteit. Daarnaast halen sommige agrariërs ook inkomsten uit neventakken.

GLB – NSP – provincie Zuid-Holland

Het Nationaal Strategisch Plan (NSP) is de Nederlandse invulling van het GLB. Als provincie Zuid-Holland kunnen we de vrijgekomen gelede inzetten voor bijvoorbeeld voorzetting van het ANLb, LEADER projecten en de invulling/verdeling van de Investerings. In laatstgenoemde ligt een groot deel van het perspectief voor boeren. De verdeling hiervan vindt bij voorkeur gebiedsgericht plaats, waardoor boeren o.a. de administratieve lasten niet alleen hoeven te dragen. Vanaf september 2023 zijn de eerste regelingen mogelijk. Op dit moment wordt er gewerkt aan de programmering, in samenhang met het ZH-PLG, waarbij de uitvoering van de regelingen start in 2024.

Veel grondeigenaren, waaronder boeren, zijn bereid om verder te verduurzamen en meer natuur-inclusief te gaan werken als hier een passende vergoeding tegenover staat. Hiermee bedoelen we geen onkostenvergoeding van (incidentele) subsidies, maar een passend en aantrekkelijk verdienmodel voor de lange termijn. Bijvoorbeeld een verdienmodel voor het leveren van diensten aan de overheid/samenleving. We onderzoeken in hoeverre het vernieuwde GLB met daarin de eco-regelingen en het ANLb en huidige landelijke en provinciale maatregelen hierin voorzien. Echter zijn er sterke signalen dat dit onvoldoende is. Daarom laten we momenteel ook onderzoeken welke instrumenten de overheid en/of private partijen aanvullend in kunnen zetten om het verdienmodel te verbeteren. Daarnaast doen we vanuit de Groene Cirkels keteninterventies om de markt te stimuleren.

Vormen van landbouw

In uw vraag wordt gevraagd naar begripsbeschrijving voor de begrippen biologische- en kringlooplandbouw en de relatie tot grondgebruik en het verdienmodel. Aanvullend hierop hebben wij het begrip natuurinclusieve landbouw toegevoegd, waarin elementen van biologische- en kringlooplandbouw samen kunnen komen.

- **Biologische landbouw**

Een vorm van landbouw zonder gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen en kunstmest, met eisen t.a.v. dierenwelzijn, en een streven naar een laag antibioticumgebruik.

(<https://edepot.wur.nl/401503>)

Zorg voor natuur is geen expliciet doel: biologische landbouw zet vooral in op het verminderen van de impact van de landbouw. Door dat het extensiever is en chemische middelen zijn verboden, biedt biologische landbouw een goede uitgangspositie voor het vergroten van natuur en biodiversiteit op het bedrijf. Veel biologische boeren zijn dan ook bewust bezig met het versterken van natuurlijke ecosystemen ten behoeve van de voedselproductie. Voorbeelden zijn een bewuste keuze voor een vee ras, aandacht voor kruiden i.p.v. antibiotica, en het inzetten van natuurlijke vijanden bij plaagbestrijding. Ervaringen uit biologische landbouw worden dan ook steeds meer in de gangbare landbouw toegepast. (<https://edepot.wur.nl/401503>)

Om producten biologisch te mogen noemen, moeten ze aan allerlei strenge eisen voldoen. Dit wordt gecontroleerd door SKAL, de toezichthouder op de biologische keten. Hiermee is biologisch een sterk geïnstitutionaliseerd keurmerk in de gehele keten. En daarmee ook gekoppeld aan een verdienmodel voor de boer.

Het kabinet heeft de ambitie voor biologische landbouw verhoogd van de huidige 4% naar 15% van het landbouwareaal in 2030 (ministerie van LNV 2022b). In 2022 was het biologisch areaal in Zuid-Holland 4%. <https://www.clo.nl/indicatoren/nl0011-biologische-landbouw>

- **Kringlooplandbouw / circulaire landbouw**

Er zijn verschillende definities van kringlooplandbouw in de omloop. Hieronder zetten we een aantal uiteen:

Kringloopboeren werken aan een gesloten systeem. Ze streven ernaar om alles te gebruiken en geen reststromen ongebruikt te laten. Het uitgangspunt van de kringlooplandbouw is dat de directe productie van voedselgewassen voor mensen het meest efficiënt is. Dieren zijn gezond voor de grond en de bodem, want door de uitwerpselen van de dieren is het voor planten mogelijk om te groeien. (Triodos: Biologische, duurzame, regeneratieve of circulaire landbouw? | Triodos Bank (dekleurvangel.nl))

Kringloopboeren is een manier van boeren die streeft naar het optimaliseren van de kringlopen van N, P, K en C binnen het bedrijf. Externe input wordt verminderd (kunstmest, krachtvoer) en de bronnen op het eigen bedrijf worden beter benut (mest, ruwvoer). Kringloopboeren zetten in op een hoge kwaliteit en benutting van mest en ruwvoer. (<https://edepot.wur.nl/401503>)

Natuur speelt een bijrol in het concept kringlooplandbouw, hoewel de eerste kringloopboeren het nadrukkelijk combineerden met weidevogelbeheer (ruige mest). Het zet vooral in op verlagen van impact, maar maakt gebruik van functionaliteit door de nadruk op 'benutting'. Kringlooplandbouw wordt steeds meer mainstream, zeker nu grote zuivelmerken de 'kringloopwijzer' hebben omarmd. (<https://edepot.wur.nl/401503>)

Het zoveel mogelijk sluiten van kringlopen op een zo'n klein mogelijke schaal, resulteert in milieuwinst wat betreft verlagen en zorgvuldiger gebruik van natuurlijke hulpbronnen, duurzamer beheer van de bodem en het minimaliseren van emissies naar bodem, lucht en water. Echter, kringlooplandbouw zorgt niet vanzelfsprekend voor biodiversiteitsherstel. <https://www.louisbolk.nl/sites/default/files/publication/pdf/3405.pdf>

LNV hanteert een bredere insteek: Bij kringlooplandbouw is de uitstoot van schadelijke stoffen zo klein mogelijk, wordt bijgedragen aan de verbetering van biodiversiteit en bodem en wordt zuinig omgegaan met grondstoffen en energie. In deze transitie moeten boeren vanzelfsprekend ook een goede boterham kunnen verdienen. <https://www.groeiennaarmorgen.nl/wat-is-kringlooplandbouw>

- **Natuurinclusieve landbouw**

Bij natuurinclusieve landbouw produceren agrariërs voedsel en gewassen in harmonie met milieu, natuur en landschap door natuurlijke processen in de bedrijfsvoering te integreren, te zorgen voor een gezond bodem- en watersysteem, een aantrekkelijk landschap en meer biodiversiteit, passend binnen een economisch rendabele bedrijfsvoering <https://www.brabant.nl/onderwerpen/landbouw-en-voedsel/boeren-met-natuur/natuurinclusieve-landbouw>

In plaats van tegenstellingen te benadrukken tussen natuur en landbouw, of verschillende vormen van landbouw, wordt bij natuurinclusieve landbouw vooral gezocht naar samenhang. Landbouw en natuur worden beide opgevat als een (agro-) ecosystemen waar de duurzaamheidsopgave centraal staat. <https://edepot.wur.nl/419124>

Natuurinclusieve landbouw is mogelijk interessant omdat het verschillende vormen van duurzame landbouw combineert, al dan niet door verschillende niveaus van natuurinclusiviteit te definiëren. Denk hierbij aan bijvoorbeeld niveau 1: interventies op niveau van het perceel, niveau 2: het gehele bedrijf of niveau 3: in samenhang met het landschapsniveau. Afhankelijk van onze doelen en ambities kan er op bijvoorbeeld gebiedsniveau worden bepaald wat we waar, naast de eigen ambitie van de boer en vraag uit de markt, extra stimuleren (Natuurinclusieve Landbouw: Louis Bolk instituut/WUR).

Door de brede insteek komen verschillende vormen van duurzame landbouw samen. Elementen van kringlooplandbouw en biologische landbouw zijn hierin stappen/manieren om natuurinclusief te boeren. Daarnaast biedt het de mogelijkheid om laagdrempelig in te stappen en vanuit daar al dan niet verder te verduurzamen. Hiermee is het gericht op beweging en kan het aantrekkelijker zijn voor een grote groep boeren.

Het onderzoeken en uitwerken wat natuurinclusieve landbouw voor de provincie Zuid-Holland betekent en welke aanpak en verdienmodel hierbij hoort, is onderdeel van het programma Landbouw. Er is namelijk nog geen eenduidige landelijk aanpak of passend landelijk verdienmodel. Dit is een van de actiepunten uit de Contouragenda Natuurinclusief Zuid-Holland (vastgesteld door GS op 21 februari 2023 en uitwerking motie 1140) en uitwerking van de motie 1146 – steun natuur inclusieve en biologische boeren.

Den Haag, 23 mei 2023

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,
secretaris, voorzitter,

drs. M.J.A. van Bijnen MBA drs. J. Smit